



УДК 330.3

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2\(20\)-88-96](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2(20)-88-96)

Магас Наталія Василівна кандидат економічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри менеджменту, економіки та туризму, Львівський інститут «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Мазепи, 29, м. Львів, 79059, тел.: (097) 990-24-17, <https://orcid.org/0000-0003-4496-9262>

Чабанюк Одарка Михайлівна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування, Львівський торговельно-економічний університет, вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, тел. (067) 674-56-84, <https://orcid.org/0000-0003-0884-3515>

Бернацька Ірина Ярославівна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького, вул. Пекарська, 50, Львів, 79010, тел. (097) 693-29-00, <https://orcid.org/0000-0003-2233-9374>

СИНЕРГІЗМ КРИЗИ ТА ІННОВАЦІЙ ЯК КЛЮЧОВОГО ФАКТОРУ ЗБЕРЕЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Криза розглядається як одна із найбільш складних проблем розвитку ринкової економіки, яка має велику кількість сутнісних характеристик, потребує розроблення дієвого механізму недопущення кризи та швидкої адаптації до нових викликів, з мінімальними економічними втратами як для суб'єкта господарювання, так і економіки країни у цілому. На сьогоднішній день світові фінансові кризи носять всеохоплюючий характер, кризи викликають розвиток, а розвиток – це шлях до майбутнього. Аналіз циклічності фінансових криз показав, що у світовій економіці не зустрічалося двох однакових, ідентичних криз, кожна криза є індивідуальною, вона несе нові загрози та ризики фінансовій діяльності суб'єктів господарювання.

Метою статті є дослідження особливостей синергізму кризи та інновацій як ключового фактору збереження конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. У статті розглянуто взаємозв'язок циклічності криз та інноваційного розвитку суб'єктів господарювання. Наводяться ознаки економічної кризи на макрорівні, розкрито аспекти взаємодії кризи та інновацій у діяльності суб'єктів господарювання. Проаналізовано праці науковців, які



працювали над дослідженням теорії циклу та визначили теорію великих коливань економіки країни та їх вплив на інноваційний розвиток суб'єктів господарювання. Розкрито вплив циклічності криз на інноваційний розвиток, обґрунтовано необхідність впровадження інновацій у діяльність суб'єктів господарювання. Наголошено, що криза - виступає новим стимулом та можливістю для адаптації економіки до нових умов функціонування, забезпечення фінансової стабільності та подальшого швидкого розвитку. Циклічність криз впливають на впровадження у діяльності підприємства нових механізмів розвитку, як основи антикризових заходів, які у свою чергу формують новий інноваційний розвиток.

Ключові слова: криза, циклічність фінансових криз, розвиток, інновації, синергізм, забезпечення конкурентоспроможності, суб'єкти господарювання

Mahas Natalia Vasylivna PhD Associate professor, Assistant Professor of Department of Management, Economics and Tourism, Lviv institute of private company «Higher educational institution «Inter-Regional Academy of personnel management», Mazepy St., 29, Lviv, 79059, tel.: (097) 990-24-17 <https://orcid.org/0000-0003-4496-9262>

Chabaniuk Odarka Mykhaylivna PhD Associate professor, Assistant Professor of Department of Accounting, Control, Analysis and Taxation, Lviv University of Trade and Economics, Tugan-Baranovsky St., 10, Lviv, 79005, tel.: (067) 674-56-84, <https://orcid.org/0000-0003-0884-3515>

Bernatska Iryna Yaroslavivna PhD Associate professor, Assistant Professor of Department of Management, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies of Lviv, Pekarska St., 50, Lviv, 79010, tel.: (097) 693-29-00, <https://orcid.org/0000-0003-2233-9374>

SYNERGISM OF CRISIS AND INNOVATION AS A KEY FACTOR IN PRESERVING THE COMPETITIVENESS OF BUSINESS ENTITIES

Abstract. The crisis is considered as one of the most complex problems of the development of the market economy, which has a large number of essential characteristics, requires the development of an effective mechanism of prevention and rapid adaptation to new challenges, with minimal economic losses for both the business entity and the economy of the country as a whole. Today, global financial crises are all-encompassing, crises cause development, and development is the way to the future. At the moment, no two identical crises have occurred in the world



economy, each crisis is individual, it carries new threats and risks to the financial activity of business entities.

The purpose of the article is to research the peculiarities of the synergism of crisis and innovation as a key factor in maintaining the competitiveness of business entities. The article examines the relationship between cyclical crises and innovative development of business entities. Signs of the economic crisis at the macro level, aspects of the interaction of the crisis and innovations in the activities of economic entities are given. The works of scientists who worked on the study of the cycle theory and identified the theory of major fluctuations in the country's economy and their impact on the innovative development of economic entities were analyzed. The cyclical impact of crises on innovative development is revealed, the necessity of introducing innovations into the activities of business entities is substantiated. It is emphasized that the crisis is a new stimulus and an opportunity to adapt the economy to new operating conditions, ensure financial stability and further rapid development. Cyclical crises affect the introduction of new development mechanisms in the company's activities as the basis of anti-crisis measures, which in turn form new innovative development.

Keywords: crisis, cyclicity of financial crises, development, innovations, synergism, ensuring competitiveness, business entities

Постановка проблеми. Світ стикається із геополітичною нестабільністю, природними катастрофами, економічними труднощами та іншими викликами. Розуміння того, як синергія між кризами та інноваціями може слугувати ключовим фактором для подолання цих викликів, стає критичним для управління успішним розвитком підприємств та економік. Тільки ті суб'єкти господарювання, які швидко адаптуються до змін та впроваджують інновації, зможуть зберегти або покращити свою конкурентоспроможність та забезпечити фінансову стабільність. Синергія між кризами та інноваціями може стати стратегічним засобом виходу на лідерські позиції.

Фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання здійснюється під впливом циклічності фінансових криз, критичною формою прояву якої є фінансова нестабільність, криза бізнес-процесів та стагнація економіки. Проте, варто наголосити, що як наголошують провідні вітчизняні та закордонні вчені, криза - виступає новим стимулом та можливістю для адаптації економіки до нових умов функціонування, забезпечення стабільності та подальшого швидкого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливими характеристиками економічних процесів є циклічність розвитку, тобто економіці характерно переходити із стану стабільності до стану кризи. Науковці Дж. Кейнс, К. Маркс, Й. Шумпетер, М. Туган-Барановський, В. Гєєць [3,4] протягом



багатьох років досліджували поняття «кризи», циклічність появи криз, вплив кризи на соціально-економічний розвиток країни, причини виникнення криз та дію критичних економічних станів на удосконалення, розвиток та адаптацію світових економік до нових умов функціонування.

Метою статті є дослідження особливостей циклічності криз їх впливу на розвиток та впровадження інновацій, як ключового фактору збереження конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Викладення основного матеріалу. В умовах невизначеності та ризику синергія між кризами та інноваціями може допомогти розробляти ефективні стратегії ризикового управління, що сприяє зниженню потенційних втрат та забезпеченню довгострокового успіху.

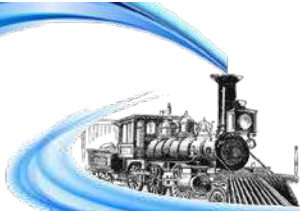
Дослідження здійсненні протягом ХІХ-ХХ століть показали, що кризою можна управляти, кризи несуть нові виклики та загрози фінансовій стабільності, кризи є новим феноменом розвитку, удосконалення та появи нових продуктів та інструментів управління [8].

Вчені пропонують багато методик передбачення криз, очікування кризи вимагає створення ряду механізмів її попередження, нейтралізації, швидкого коригування планів та стратегій відповідно нових умов функціонування. Основне завдання перед суб'єктами господарювання постає – виявлення кризи, її попередження, формування ряду дій у разі настання кризи та забезпечення мінімальних фінансових втрат від настання кризи.

Необхідно усвідомлювати, що криза є комплексною сутнісною характеристикою розвитку нових етапів функціонування світу, яка охоплює всі економічні, політичні, соціальні, духовні, релігійні, культурні, демографічні, екологічні явища та процеси.

Ознаки економічної кризи на макрорівні:

- тривалий параліч державної влади (деградація всіх суспільних та державотворчих процесів);
- неможливість здійснювати державними інституціями стратегічного розвитку, занепад творчості, управлінської ініціативи;
- постійні, часті зміни представників виконавчої влади або навпаки довготривале оголошення одними і тими ж представниками державного апарату управління;
- постійні значні коливання курсу національної валюти;
- падіння курсу державних цінних паперів;
- підвищення незадоволеності соціально-економічним життям населення країни;
- ріст безробіття;
- зниження купівельної спроможності населення;
- висока інфляція;



- дефіцит бюджету;
- зростання зовнішніх кредитних запозичень держави (зростання зовнішнього боргу, веде до залежності економіки країни від інвестиційно-кредитних світових фондів) [криза мої тези].

Основними ознаками, які характеризують економічні цикли є тривалість циклу та механізм його дії. Всі економічні цикли поділяють таким чином (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація економічних циклів та теорій розвитку економіки

Автор теорії економічного циклу	Основні характеристики циклу
Цикли Кітчіна	«Цикл запасів» період дії 3-5 років. Залежить від відносної величини товарно-матеріальних цінностей суб'єктів господарювання.
Теорії Й. Шумпетера та Е. Хансена	Й. Шумпетер розглядав соціально-економічні зміни як результат інноваційного процесу, який відбувається постійно змінюваними темпами. Вчений наполягав на важливості використання нововведень у виробництві для зростання обсягів виробництва, покращенням якості продукції, автоматизації процесів виробництва.
Цикли Клемена Жюгляра	Період дії кризи 7-11 років. Характеризуються швидким ростом економіки та ще швидшим спадом; зростанням фінансових спекуляцій; коливання об'ємів інвестицій в основний капітал.
Теорія Пігу А.	В основі циклічного характеру розвитку економіки лежить зміна в очікуваннях споживачів. Вчений наголошував, що на цикл впливає оптимістичний чи песимістичний настрій населення країни.
Цикли Кондратьєва М.Д.	Структурні зміни перебудови суспільного виробництва виникають кожні 40-60 років.

Розроблено автором на основі: [1, 3-6]

Й. Шумпетер досліджував теорію циклу та наполягав на тому, що потреба у інноваціях виникає тоді коли віддача на вкладений капітал у виробництво стає дуже низькою або навіть мізерною, кризовий період. Криза вимагає інноваційності, зміни стандартів та перегляд існуючих методів



виробництва. Й. Шумпетер вивів теорію циклу, визначив які види цикл існують, як вони руйнівню впливають на процеси виробництва товарів та економіку у цілому [7, 8].

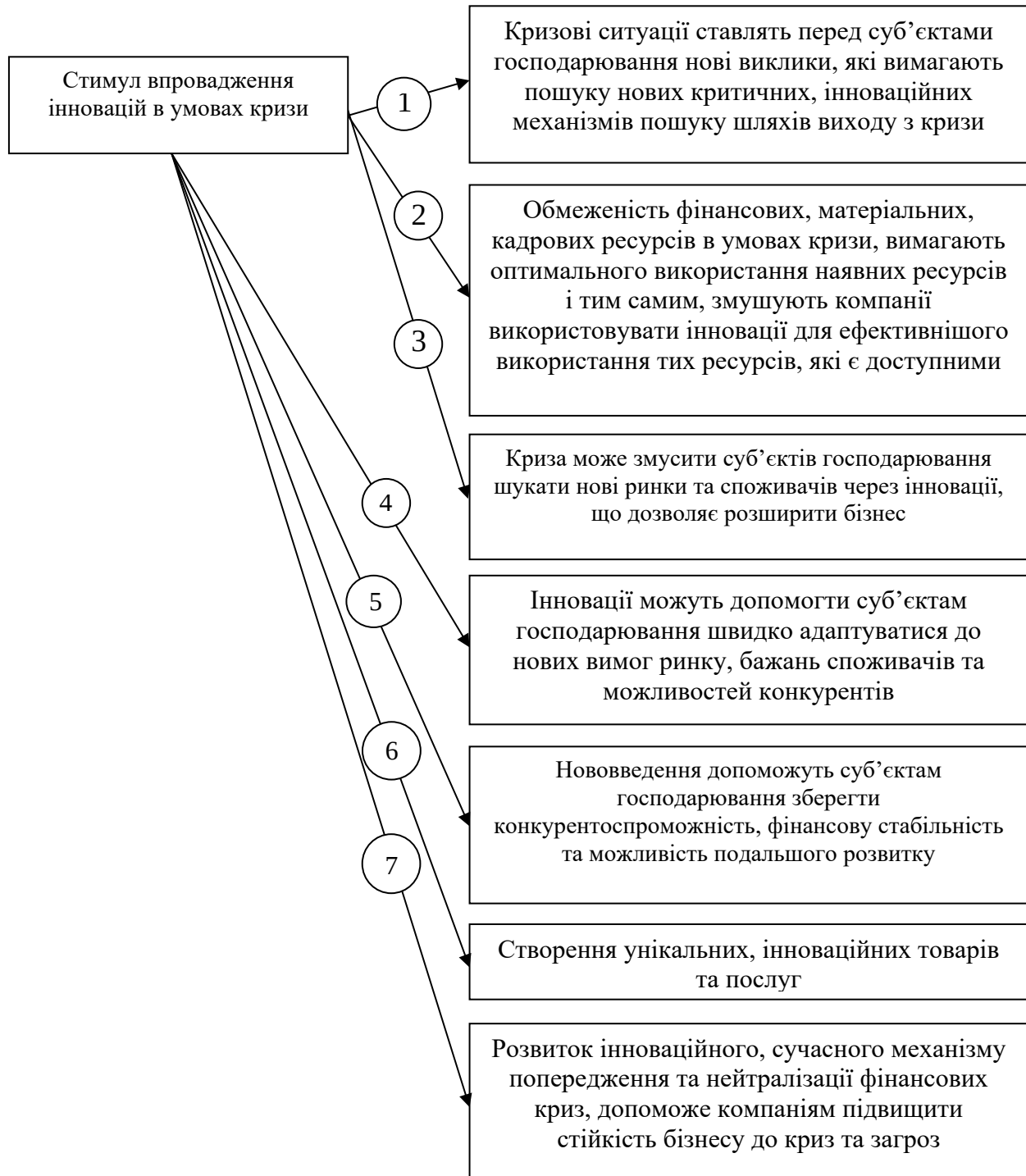


Рис. 1. Аспекти взаємодії кризи та розвитку інновацій у діяльності суб'єктів господарювання
Авторська розробка



«Й. Шумпетер в основу теорії циклу поклав тільки інновації, як «процес творчого руйнування», а зміни на підприємстві пов'язував не з появою нових технологій або продуктів, які з'явилися завдяки процесу інвестування в нову технологічну базу підприємства, а за рахунок нових структурних змін поруч із старою базою діяльності підприємства» [5].

М. Кондратьєв визначивши теорію великих коливань економіки країни наголошував, що при здійсненні господарської діяльності підприємствами, їм необхідно враховувати закономірності процесів інноваційного розвитку, які залежать від типу та галузі діяльності [5,7,8].

Також вчений наголошував, що перевагами довгих структурних економічних циклів є поява інновацій, які пришвидшують всі процеси (зменшується час на виконання певної операції фінансової, чи то виробництво продукції); зростає продуктивність праці; знижуються сукупні витрати суб'єктів господарювання; відбувається розширення економічних процесів та зв'язків за допомогою нових технологічних та інформаційних ресурсів.

Циклічність криз впливають на впровадження у діяльності підприємства нових механізмів розвитку, як основи антикризових заходів, які у свою чергу формують новий інноваційний розвиток.

Пропонуємо розглянути аспекти взаємодії кризи та розвитку інновацій у діяльності суб'єктів господарювання (рис. 1).

Синергізм кризи та інновацій у діяльності суб'єктів господарювання є двома взаємопов'язаними явищами, які можуть взаємодіяти та впливати один на одного. Розуміння взаємозв'язку між циклами кризових явищ і процесами інновацій може допомогти суб'єктам господарювання ефективно управляти та пристосовуватися до них. Реагування на кризові ситуації вимагає від суб'єктів господарювання прийняття важливих управлінських рішень, розуміння потреби у впровадженні інновацій, такі дії допоможуть суб'єктам господарювання підвищити стійкість та витривалість бізнесу в умовах системних криз та небезпек.

Висновки. Отже, аналізуючи та досліджуючи циклічність появи економічних криз, суб'єкти господарювання можуть їх наперед прогнозувати і скласти певний план дій на майбутнє, застосовавши методи антикризового менеджменту для їх нейтралізації та попередження. Наголошуємо, що кризи є дієвим інструментом впровадження інновацій, появи нових продуктів, розвитку всіх сфер економіки як запоруки виживання, збереження фінансової стабільності, забезпечення фінансової безпеки та системного економічного зростання.

Інновації вимагають постійного оновлення базових знань та вмінь, отримання нових навиків, вміння швидко навчатися та адаптуватися до нових умов діяльності. Основою управління господарською діяльністю суб'єктів



господарювання в умовах криз та загроз є знання та вміння, які є джерелом безперервного фінансового успіху, отримання лідируючих позицій, гарантування високого рівня конкурентоспроможності та постійного розвитку.

Література:

1. Чухно А.А. Основи економічної теорії. К.: Вища школа, 2001. 606 с.
2. Магас Н.В. Управління ризиками суб'єктів господарювання в умовах кризи. *Trends, theories and ways of improving science* : The 8th International scientific and practical conference (February 28 – March 03, 2023) Madrid, Spain. International Science Group. 2023. p. 214-217.
3. Швецова Н.Є. Особливості циклічного розвитку глобальної економіки. Вісник Донецького національного університету, Сер. В: *Економіка і право*. Вип. 2, 2014. С. 205-204.
4. Бутко О. Економічний цикл і його фази. *Економіка в школах України*. 2008. № 2. С. 10-15
5. Криворучко Н.В. Структурні зміни та вплив на них циклічних економічних криз. Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=ru&as_sdt=0,5&cluster=10139154156517788551
6. Магас Н.В. Васильців Т.Г., Маргіта Н.О. Фінансово-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності роздрібних торговельних підприємств: теоретико-прикладні аспекти : монографія. Львів: Видавець Бадікова Н.О., 2014. 218 с.
7. Mahas N.V. Influence of cyclicity of crises on the innovative development of the enterprise. *Moderní aspekty vědy: XXXVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.*, 2023. str. 207-219.
8. Mahas N. Crisis as a new development phenomenon. *Innovations in education: prospects and challenges of today: abstracts of II International Scientific and Practical Conference* (January 16-19, 2024) Sofia, Bulgaria. 2024. Pp. 44-46. URL: <https://isg-konf.com/innovations-in-education-prospects-and-challenges-of-today/>
9. Магас Н. В. Системно-синергетичний підхід до розгляду фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Фінансова безпека економічних систем* : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Львів, 27 січня 2012 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2012. С. 77-79.

References:

1. Chukhno A.A. (2001). *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Foundations of economic theory]. K.: Vyshcha shkola, 606 s [in Ukrainian].
2. Mahas N.V. (2023). *Upravlinnia ryzykamy subiektiv hospodariuvannia v umovakh kryzy* [Risk management of business entities in crisis conditions]. *Trends, theories and ways of improving science* : The 8th International scientific and practical conference (February 28 – March 03, 2023) Madrid, Spain. International Science Group. p. 214-217 [in Ukrainian].
3. Shvetsova N.Ie. (2014). *Osoblyvosti tsyklichnoho rozvytku hlobalnoi ekonomiky* [Features of the cyclical development of the global economy]. *Visnyk Donets'koho natsional'nogo universytetu*, Ser. V: *Ekonomika i pravo*. Vyp. 2, S. 205-204 [in Ukrainian].
4. Butko O. (2008). *Ekonomichniy tsykl i yoho fazy* [Economic cycle and its phases]. *Ekonomika v shkolakh Ukrainy*. № 2. S. 10-15 [in Ukrainian].
5. Kryvoruchko N.V. (2009). *Strukturni zminy ta vplyv na nykh tsyklichnykh ekonomichnykh kryz* [Structural changes and the impact of cyclical economic crises on them]. *Rezhym dostupu: https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=ru&as_sdt=0,5&cluster=10139154156517788551* [in Ukrainian].



6. Mahas N.V. Vasylytsiv T.H., Marhita N.O. (2014). Finansovo-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia konkurentospromozhnosti rozdribnykh torhovelnykh pidpriemstv: teoretyko-prykladni aspekty [The financial and economic mechanism for ensuring the competitiveness of retail trade enterprises] : monohrafiia. Lviv: Vydavets Badikova N.O., 218 s [in Ukrainian].
7. Mahas N.V.(2023). Influence of cyclicity of crises on the innovative development of the enterprise [Influence of cyclicity of crises on the innovative development of the enterprise]. Moderní aspekty vědy: XXXVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., str. 207-219 [in English].
8. Mahas N. (2024). Crisis as a new development phenomenon [Crisis as a new development phenomenon]. *Innovations in education: prospects and challenges of today*: abstracts of II International Scientific and Practical Conference (January 16-19, 2024) Sofia, Bulgaria, Pp. 44-46 [in English].
9. Mahas N.V. (2012). Systemno-synerhetychnyi pidkhid do rozghliadu finansovoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia [A system-synergistic approach to considering the financial security of economic entities]. *Finansova bezpeka ekonomichnykh system* : materialy mizhvuzivskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Lviv, 27 sichnia 2012 r.). Lviv : LvDUVS, S. 77-79 [in Ukrainian].